

LBRIS

We know
books

ILDEFONSO FALCONES

Pictorul
de suflute

LBRIS

We know.
books

PRIMA PARTE

Barcelona, mai 1901

Strigătele a sute de femei și copii răsunau pe străduțele din partea veche a orașului. „Grevă!“ „Închideți ușile!“ „Oprți mașinile!“ „Lăsați obloanele!“ Pichetul de grevă compus din femei, multe dintre ele cu copii mici în brațe sau încercând să-i țină de mână, în ciuda eforturilor acestora de a se desprinde pentru a se alătura copiilor puțin mai mari, lipsiți de controlul mamelor, străbătea străzile orașului vechi, cerându-le stăruitor muncitorilor și negustorilor care încă aveau deschise ateliere, fabrici și magazine să-și înceteze imediat activitatea. Bețele și bâtele pe care le arborau convingeau majoritatea oamenilor, însă nu era de mirare că încă se mai spărgeau vitrine și se mai isca vreo dispută.

– Sunt femei! strigă un bătrân de la un balcon de la primul etaj, chiar deasupra capului unui negustor mâniat, care le înfrunta pe vreo două dintre ele.

– Anselmo, eu...

Negustorul ridică privirea. Scuza sa fu întreruptă de insultele și de huiduielile care țâșniră de la mai mulți oameni ce contemplau scena de la celelalte balcoane ale acelor case vechi și înghesuite, locuințe de muncitori și de oameni umili, cu fațade acoperite de crăpături, scorjeli și pete de umezeală. Bărbatul strânse din buze,

clătină din cap și trase zăvorul, în timp ce niște copilași zdrențăroși și murdari cântau „Victorie!” și râdeau de el. Câțiva spectatori zâmbiră fără jenă la glumele grupului de greviste precoce; negustorul acela nu era îndrăgit în cartier. Confectiona și vindea espadrile. Nu dădea pe datorie. Nu zâmbea și nici nu saluta.

Droaia de copii insistă cu glumele până când poliția care urmărea pichetul de femei ajunsese în dreptul lor. Atunci, o luară la fugă înapoi spre ceata care continua să se deplaseze pe străduțele Barcelonei medievale, pe cât de sinuoase, pe atât de întunecate, căci lumina minunată a primăverii din acea lună de mai nu era în stare să pătrundă în rețeaua urbană îngustă dincolo de etajele clădirilor ce se înălțau deasupra caldarâmului. Vecinii de la balcoane tăcură atunci când trecură gărzile civile, unele călare, cu săbiile în teacă, majoritatea cu chipul schimonosit, într-o tensiune ce se simțea în mișcările lor sincopate. Și unii, și alții erau conștienți de conflictul care li se înfățișa acelor oameni: obligația lor era să împiedice grevele ilegale, dar nu erau dispuși să tabere asupra femeilor și copiilor.

Istoria revoluției muncitorilor din Barcelona era legată de femei și de copiii lor. De cele mai multe ori, ele îi încurajau pe bărbații lor să stea departe de acțiunile violente. „Cu noi nu vor îndrăzni și suntem capabile să obținem închiderea”, argumentau. La fel se întâmpla și în acea lună de mai a anului 1901, când muncitorii porniseră pe străzi după ce, la sfârșitul lui aprilie, Compania de Tramvaie își concediasse lucrătorii aflați în grevă și angajase în locul lor spărgători de greve.

Greva generală pe care o pretindeau asociațiile de muncitori care-i apărau pe vatmani era departe de a se realiza și, în ciuda unor acțiuni violente, Garda Civilă părea să dețină controlul asupra situației din oraș.

Brusc, un strigăt țâșni din gura sutelor de femei, după ce printre ele se răspândi vestea că un tramvai circula pe La Rambla. Se auziră insulte și strigăte de amenințare: „Spărgători de greve!” „Nenorociți!” „După ei!”

Grevistele străbătură cu pas iute, unele dintre ele aproape alergând, strada Portaferrișa pentru a ajunge pe Rambla de les Flors,

mai sus de piața Boqueria, o piață care, spre deosebire de celelalte din Barcelona, precum Sant Antoni, Born sau Concepció, nu se născuse dintr-un proiect concret, ci în urma ocupării de către vânzătorii a pieței Sant Josep, un spațiu minunat; în cele din urmă, vânzătorii au avut câștig de cauză, iar piața a fost acoperită de prelate și de acoperișuri provizorii, intrările în clădirile care înconjurau piața devenind zidurile noii piețe. Tarabele tradiționale unde se vindeau flori, niște structuri din fier așezate în șir, unele în fața altora, de-a lungul bulevardului, erau închise, deși florăresele, multe dintre ele cu mâinile în șolduri, sfidătoare, stăteau lângă stabilimentele lor, pregătite să le apere. În Barcelona, doar în acea parte a străzii pietonale La Rambla se vindeau flori. În piața Boqueria, nenumărate căruțe de transport, cu coviltirele și caii lor, așteptau aliniate, unele lângă altele, la câțiva pași de liniile de tramvai. Animalele reacționară într-un mod agitat la acele țipete și la avalanșa de femei. Puține dintre ele dădură atenție agitației cailor ridicați pe două picioare, servitori și negustori alergând de colo până colo. Se apropia tramvaiul ce parcurgea traseul Barcelona-Gràcia, care începea pe Rambla de Santa Mònica, lângă port.

Dalmau Sala urmăsea pichetul de-a lungul itinerarului său prin partea veche a orașului, împreună cu mulți alți oameni, în liniște, în spatele Gărzii Civile. Acum, într-o zonă amplă, precum cea a străzii pietonale La Rambla, se bucura de o priveliște mai cuprinzătoare. Haosul era absolut. Cai, căruțe și negustori. Cetățeni alergând, curioși; polițiști care se aliniau în fața grupului de femei cu copii, ce se desfășuraseră în fața lor, ca o barieră umană care pretindea să le despartă pe toate celelalte, care tăbărăseră buluc pe liniile de tramvai pentru a opri mașina.

Un fior îl străbătu pe Dalmau din cap până-n picioare văzând că unele femei își ridicau micuții și îi expuneau în fața gărzilor civile. Alți copii, puțin mai mari, stăteau agățați de fustele mamelor lor, speriați, cu ochii larg deschiși, scrutând spațiul în căutare de răspunsuri pe care nu le găseau, în timp ce adolescenții, mândri de aceea atmosferă, ajungeau să-i sfideze pe polițiști.

În urmă cu vreo patru sau cinci ani, Dalmau avusese aceeași manifestare necontrolată în fața poliției; mama lui stătea în spatele său, țipând, cerând dreptate sau îmbunătățiri sociale, încurajându-l să lupte, așa cum făceau majoritatea mamelor care își interpuneau copiii în apărarea unor cauze pe care le considerau superioare chiar și propriei integrități fizice.

Timp de o clipă, strigătele femeilor îi provocară lui Dalmau o beție similară celei trăite ori de câte ori se pironise în fața poliției. Atunci, se simțeau zei. Luptau pentru muncitori! Uneori, Garda Civilă sau armata se înverșunau împotriva lor, dar în acea zi nu avea să se întâmple asta, își zise Dalmau, abătându-și privirea spre grevistele care țineau piept tramvaiului. Nu. În ziua aceea, forța publică nu era chemată să le atace pe femei; presimțea asta, o știa.

Lui Dalmau nu i-a trebuit prea mult timp ca să le localizeze. Pe primul rând, în fața tuturor, sfidând cu privirea, de parcă în felul ăsta ar fi putut să oprească tramvaiul de pe linia de Gràcia, care se apropia. Dalmau zâmbi. Ce n-ar fi obținut acele priviri? Montserrat și Emma, sora lui mai mică și iubita lui, două femei de nedespărțit, pe care nenorocirea și lupta muncitorească le uniseră. Tramvaiul se apropia, sunând din clopoțel; soarele care se strecura printre copacii de pe La Rambla făcea să sclipească roțile și celelalte elemente din metal ale vagonului. Câteva femei dădură înapoi; puține, foarte puține. Dalmau se ridică pe vârfuri. Nu se temea pentru ele; avea să se oprească. Mame și polițiști tăcură, atenți. Mulți curioși își ținură respirația. Grupul de femei care stăteau pe șinele de tramvai păru să crească, ferm, tenace, dispus să fie călcat.

Tramvaiul se opri.

Femeile izbucniră în urale, în timp ce puținii călători care îndrăzniseră să folosească acel mijloc de transport și care călătoreau în partea de sus a vagonului, în aer liber, stând la soare, coborau împiedicându-se pentru a fugi după vatman și controlori, toți spărgători de greve, care săriseră din tramvai chiar înainte ca acesta să se oprească.

Dalmau le contemplă pe Emma și pe Montserrat, amândouă cu pumnii strânși, ridicați spre cer, zâmbind, sărbătorind euforice

victoria alături de colegile lor. Nu trecuse nici măcar un minut când acele sute de femei se apropiară de tramvai. „Haidеți!“ „După el!“ Garda Civilă vru să reacționeze, dar bariera de copii se năpusti asupra lor. Multe mâini se sprijiniră de partea laterală a vagonului. Altele, care nu atingeau tramvaiul, susținură spatele grevistelor care se aflau în față.

– Împingeți! strigară în același timp mai multe dintre ele.

– Mai tare!

Tramvaiul se clătină pe roțile din fier.

– Mai tare! Mai, mai...

Una, două... Legănarea se intensifică în ritmul încurajărilor pe care și le strigau unele altora. În capăt, un răget care țâșni din acele sute de gâtleejuri precedă răsturnarea vagonului. Bubuitura se confundă cu așchiile, izbiturile dintre fiare și un nor de praf care învălui tramvaiul și pe femei.

Un urlat rupse relativa tăcere care se așternuse după prăbușirea vagonului pe sol.

– Sănătate și revoluție!

– Trăiască anarhia!

– Grevă generală!

– Să moară călugării!

Mai mult de muncă și simbrii mai bune. Reducerea zilelor de muncă extenuante. Încetarea punerii la muncă a copiilor. Eliminarea puterii Bisericii. Mai multă siguranță. Locuințe decente. Alungarea călugărilor. Sănătate. Educație laică. Alimente accesibile... Mii de revendicări asurziră bulevardul Rambla de les Flors din Barcelona, pentru a fi împărțite de o masă de oameni umili, din ce în ce mai numeroși, ce se strâneau și le aplaudau cu fervoare pe acele femei muncitoare.

Transpirate, cu fețele murdare și înnegrite de praful ridicat de prăbușirea vagonului, Emma și Montserrat săreau excitate, le aplaudau pe tovarășele lor și ridicau brațele, cocoțate pe partea laterală a tramvaiului.

Lui Dalmau i se făcu pielea de găină când le văzu pe acele două tinere. Curajoase! Implicate! Își aminti dățile când, alături

de mamele și de soțiile muncitorilor, ieșiseră în stradă în apărarea vreunei cauze. Dalmau nu era nici măcar cu doi ani mai mare decât ele și totuși acele două fetișcane îl depășeau în ceea ce privește îndrăzneala și strigau, insultau și chiar sfidau Garda Civilă, de parcă faptul că erau femei le obliga la asta. Iar acum erau acolo, urcate pe un tramvai pe care tocmai îl răsturnaseră cu mâinile lor. Dalmau tremură, apoi ridică pumnul și, extaziat, se alătură strigătelor și revendicărilor oamenilor.

Emoția și zarva continuau să răsune în interiorul lui Dalmau, agitându-l, surzindu-l, în timp ce urca pe bulevardul Gràcia din Barcelona, în direcția fabricii de ceramică unde lucra, situată în Les Corts, într-un câmp deschis, lângă fâgașul de ape din Bargalló. Nu avu șansa să stea de vorbă cu fetele, deoarece, după ce scopul fusese atins, nervozitatea dovedită de Garda Civilă duse la dizolvarea forțată a pichetului și le determinase pe femei și pe copiii lor să se împrăștie în toate părțile. Poate că Montserrat și Emma aveau să fie recunoscute, se gândi Dalmau. „Mai mult ca sigur!“ își zise și zâmbi în timp ce dădea cu piciorul într-o frunză căzută dintr-un copac. Cine le-ar fi putut uita, cocoțate acolo? Totuși, se confundaseră rapid cu toate celelalte care se aflau în piața Boqueria sau pe La Rambla: femei obișnuite, îmbrăcate cu fuste lungi până la glezne, șorț și cămașă, în general cu mânecile suflecate. Femeile mature obișnuiau să poarte capul acoperit cu o basma, neagră în majoritatea cazurilor; celelalte își strângeau părul în cocuri, fără pălărie. Era vorba despre femei radical diferite, ce puteau fi văzute hoinărind pe bulevardul Gràcia, bogate, elegante.

Zilnic, când se ducea sau se întorcea pe acea arteră mare din Ciudad Condal, Dalmau se imagina uitându-se la acele doamne care se plimbau mândre cu micuții lor printre doicile îmbrăcate în alb, cai și trăsuri. Pieptul, pântecul și fesele; se spune că acelea erau cele trei tipare după care trebuia să fie catalogată femeia ideală. Moda feminină evoluase odată cu modernismul, la fel ca arhitectura și alte arte, și înlocuise elementele medievale, rigide, folosite în timpul

ultimului deceniu al secolului anterior, cu altele care înfățișau femei vii, cu corsetele scoțând în evidență formele naturale ale corpului lor, într-un fel de șerpuire minunată: pieptul înainte; pântece plate, comprimate, iar fesele ridicate, ca și cum ar fi fost pregătite de atac în orice moment. Când avea timp, Dalmau se așeza pe una dintre băncile de pe bulevard și le schița pe acele femei folosind carbunele, deși obișnuia să evite vestimentația în imaginația sa și le desena dezbrăcate. Nu voia să se limiteze la ceea ce insinuu corsetele și rochiile. Picioarele, tălpile, gleznelor, mai ales gleznelor, fine și subțiri, cu tendoanele întinse ca niște corzi; mâini și brațe. Și gâturile! De ce să dai atenție numai acelor trei criterii: piept, pântece și fese? Îi plăcea nudul feminin, dar, din păcate, nu avea șansa de a lucra cu modele lipsite de haine; maestrul său, don Manuel Bello, îi interzisese asta. Nuduri masculine, da; feminine, nu. Dacă maestrul nu făcea asta, opunându-se, nu avea să o facă nici Dalmau. Era de înțeles, cunoscând-o pe soția lui don Manuel, tocmai de aceea Dalmau zâmbea pe la spatele maestrului. Burgheză, reacționară, conservatoare, catolică recalcitrantă până în măduva oaselor!, virtuți pe care le împărtășea cu soțul ei, femeia se agăța de moda veche, abandonată deja de câțiva ani, și încă folosea crinolina, un fel de armătură pe care și-o lega de talie pentru ca fusta să se umfle în spate.

– Ca un melc, își bătea el joc când le explica lui Montserrat și Emmei. Totul în față și un fel de cochilie care-i iese din posterior și pe care o cară oriunde se duce. Vă vine să credeți că nu pot să mi-o imaginez dezbrăcată?

Râseră amândouă.

– N-ai îndepărtat niciodată cochilia unui melc? îl întrebase sora lui. Îi pui celui melcușor fără cochilie puțin păr în loc de coarne și iai-o pe burgheza ta dezbrăcată, curgându-i balele, la fel ca tuturor celorlalte.

– Taci! Ce scârbos! se plânse Emma, împingând-o pe Montserrat. Dar de ce trebuie să ți le imaginezi dezbrăcate pe femei? i se adresase lui Dalmau. Nu te satisface ce-ai acasă?

Ultima observație o făcuse silabisind cuvintele, cu voce gîngășă, lîngușitoare. Dalmau o atrase spre el și o sărută pe buze.

– Bineînțeles că mă satisface, îi șopti el.

De fapt, cu excepția folosirii pe ascuns a fotografiilor erotice la care studia nudul feminin pe care maestrul lui i-l interzicea, Emma era singura care pozase goală pentru el. Când aflase, și Montserrat se oferise să o facă.

– Cum să o pictez goală pe sora mea? se opuse el.

– E ceva artistic, nu? insistă ea, făcând gestul de a-și scoate cămașa, însă Dalmau o împiedicase, apucând-o de mână. Îmi place la nebunie desenele pe care i le-ai făcut Emmei! Este atât de... senzuală! Atât de femeie! Pare o zeiță! Nimeni n-ar spune că este o bucătăreasă. Aș vrea să arăt la fel, nu ca muncitoarea banală dintr-o fabrică de imprimare textile din bumbac.

Dalmau închisese ochii pentru câteva clipe văzând că sora lui trăgea de fusta înflorată cu care era îmbrăcată, de parcă ar fi vrut să se elibereze de ea.

– Și mie mi-ar plăcea să mă desenezi așa, stărui Montserrat.

– Mamei i-ar plăcea? o întrerupse el.

Montserrat își schimonosi fața și clătină din cap, într-o atitudine de resemnare.

– Nu este nevoie să te pictez dezbrăcată ca să știi că ești la fel de frumoasă ca Emma, încercă să o consoleze Dalmau. Toți se îndrăgostesc de tine! Sunt nebuni după tine, îi ai la picioarele tale.

În ziua aceea, după răsturnarea tramvaiului pe La Rambla, Dalmau era deja în întârziere la serviciu și nu avea timp să se desfete imaginându-și goliciunea burghezilor care se plimbau pe bulevardul Gràcia. Nu avea timp nici pentru a observa construcțiile moderniste care se înălțau în cartierul Eixample, din afara Barcelonei, zona unde, timp de secole, fusese interzisă construirea de clădiri, din motive de apărare militară și care, în secolul al XIX-lea, odată cu dărâmarea zidurilor cetății, fusese urbanizată. Maestrul Bello blestema acele construcții moderniste, deși făcea o afacere bună cu fabrica lui, vânzându-le constructorilor ceramică.

„Fiule – se scuzase în ziua în care Dalmau îndrăznise să-i expună acea contradicție – afacerea e afacere.” Cert este că, la fel cum se întâmpla cu rochiile femeilor, modernismul impusese schimbări

importante începând cu Expoziția Universală de la Barcelona din 1888, o derivă greu de acceptat pentru unele caractere conservatoare. În ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, femeile, eliberate de crinolina care le asemena cu melcii, continuaseră să se îmbrace în rochii rigide, similare celor medievale. De-a lungul aceluia deceniu, arhitecții căutasă să se inspire tot din Evul Mediu, încercând să întrecă măreția Cataloniei din acea epocă. Domènech i Montaner recupera tehnici folosind materiale precum cărămizi expuse și, astfel, construisă cafeneaua-restaurant a expoziției din 1888, un astfel impunător, crenelat, cu influențe orientale, în care totuși își permisesă să așeze, pe friza exterioară, aproape cincizeci de steme în ceramică de culoare albă, dintre cele peste o sută, după cum vusese de gând, și prin care se făcea publicitate la produsele ce se puteau consuma în interiorul localului: un marinar bând gin; o omnișoară cu o înghețată; o bucătăreasă pregătind ciocolată...

Câțiva ani mai târziu, Puig i Cadafalch își asumase reconstrucția casei Amatller, de pe bulevardul Gràcia, folosind elemente gotice, părgând simetrii și elemente clasice și dotând Barcelona cu prima ei fațadă colorată. La fel cum făcuse Domènech cu cafeneaua-restaurant de la Expoziția Universală, Puig s-a jucat cu elementele decorative și, profitând de înclinațiile proprietarului clădirii, a inclus o multitudine de animale grotești: un câine, o pisică, o vulpe, o capră, o pasăre și o șopârlă drept gardieni; o proască suflând sticlă și o alta care toastează cu un pahar; vreo doi porci care sculpează o vază; un măgar care citește o carte, un altul care se uită la el cu ochelari; un leu pasionat de fotografie lângă un urs cu o umbrelă; un iepure care topește metal, în timp ce altul îi dă apă, și o maimuță care lovește o nicovală.

Acele două opere, printre multe altele care deja cereau o schimbare, o concepție diferită a arhitecturii, au fost, după spusele maestrului lui Dalmau, precursorii casei Calvet de pe strada Casp din Barcelona, în care Gaudí a început să abandoneze concepția ancorată în trecut care-i inspirase opera în timpul primei perioade a secolului anterior, pentru a dezvolta o arhitectură în care